

garnirana s humorjem. Če sem bolj konkretna – v pravljici Kdo bo mami povedal pravljico se skriva vsa bolečina otroštva in odraslosti, ki se v starosti tako tragično približa nemoči otroštva; v Košastki Katki boli nepreklicno spoznanje, da drugačnost ni zaželena, in da je svet pošasti manj pošasten kot svet ljudi! Pravljica je intriganten in zelo precizen žanr, čeprav je v času na videz popolnoma neomejena – edina večnost, ki nam je na voljo.

Mejo vseeno prestopate tudi na drugačne načine. Vaše Cesarjeve preobleke, ki smo jih v pretekli sezoni videli v mariborski Drami, naredijo iz Andersenove pravljice (ki podmeno seveda vsebuje) politično satiro oziroma satiro o goloti oblasti.

Cesarjeve preobleke so dramski tekst za odrasle, a ni prav nič narobe, če jih gledajo tudi otroci. Sicer pa so tudi teksti za otroke in mladino večplastni, ali bi vsaj morali biti.

Vas je kdaj zamikal bolj popularen spoprijem s kakšnim od problemov našega časa? Mislim seveda na trend mladinskih romanov z akutnimi problemi?

Sem v nenehnem spopadu s tem časom, vsako uro dneva in noči se spopadam z njim, da si upam preživeti. Ne vem, če mi literatura pri tem kaj pomaga ali od-maga, a zaenkrat vztrajam. Nočem trditi, da se v mojih predalih ne skriva kaj še neodkritega, morda celo osupljivega, če bi kdaj prišlo na dan. Popularnega pa gotovo ne, prav tako tudi nič takega, kar bi reševalo akutne probleme sveta. To prepuščam za to usposobljenim službam. Mislim namreč, da bralci pričakujejo od piscev predvsem kvalitetno literaturo, čeprav se lahko tudi motim. A kakor koli že, literatura zmeraj nastaja zdaj, iz tega živega trenutka, v katerem pišem, kajti samo ta mi je na voljo.

Pravljice so večne in imajo večno publiko, a kvantitativno se ta vseeno najbrž ne

more meriti s publiko popularne mladinske literature. V intervjuju ob eni vaših prejšnjih nominacij za večernico (vaša kakovost ne niha) ste se pritoževali nad nemogočim položajem avtorja vašega kova v slovenskem založniškem prostoru. Se je situacija od takrat kaj spremenila, izboljšala? Morda je kaj rešila uvedba knjižničnega nadomestila?

Uvedba knjižničnega nadomestila je odkrila vsaj to, da nisem tako zelo nebran avtor, za kakršnega sem vsesplošno veljala. Če k temu prištejem dejstvo, da pravzaprav nisem bila nikoli posebej in, medijska osebnost ali kako drugače reklamirana, to niti ni tako malo.

Petra Vidali

KRIČIM V SVOJIH KNJIGAH, A VEČINA JE ŠE VEDNO GLUHA

Janja Vidmar: »Mladinski romani so krasen štoparski vodnik po najstniški galaksiji, samo problem je, ker odrasli ne štopajo več.«

Bili ste že nagrajenka večernice za leto 1998, za knjigo Princeska z napako, zgodbo o begunčici Fatimi in njenih travmah v tujem okolju. Z letošnjo nominirano knjigo Prijatelja jo veže tematska popkovina: obe obravnavata tabuizirane teme drugačnosti, ksenofobnosti, verske nestrpnosti. Nagovarjata pa različne starosti otrok. Kako vidite to vzporednico? Prijatelja sem pisala za bistveno nižjo starostno stopnjo, kar je zahtevalo posebne literarne prijeme – poenostavljenost teksta, ki mi je povzročala probleme zaradi moje gostobesednosti. Ne vidim kakih paralel med tema tekstoma, v Princeski je v ospredju vojna tematika, medtem ko sem se v Prijateljih kot avtorica vpletla v večer dvom o tem, kaj vera sploh je.

Odgovora seveda ni, a če bi kdo znal odgovoriti nanj, so to ravno otroci. Morda so temu, kar pojmuje kot boga, še najbliže. Brala sem ogromno študij, ki dokazujejo, da se otroci spominjajo svojih preteklih življenj in da so s svojo čistostjo, neposrednostjo, ranljivostjo, igrivostjo in odprtostjo 'božji'. Otroci so naš stik z bogom, bolj kot cerkev. Ko odrastemo, se oddaljimo od boga. Pri Prijateljih sem začutila moralno dolžnost, da opomnim na pomanjkanje tolerance, knjiga je spet moj krik, ki je potreben v tem času, ko lezemo spet v neko mračno preteklost ...

Specialistka za tabuizirane teme v slovenski literaturi ste. Lotevali ste se jih še v časih, ko tovrstne tematike v literarni kritiki niso sprejemali kot vrednote, ampak s predsodki trivialnosti. Danes je ta recepcija vsaj v povezavi z vašim plodovitim opusom drugačna, pa tudi zunajliterarni fenomen so pripomogli k boljšemu sprejemanju take literature, saj je medrasne, medverske nestrpnosti danes bistveno več, kot je je bilo v časih Princeske. Na neki točki sta si begunčica Fatima in muslimanček Amir podobna.

O slovenski nestrpnosti do tujcev sem pisala leta, preden je postala realnost. Danes smo po statistiki Slovenci v samem evropskem vrhu po ksenofobnosti. Ko je moja Princeska z napako izšla pred šestimi leti, je zelo vznemirila tukajšnjo javnost, in jo očitno še vedno vznemirja glede na odzive raznih komisij za 'humanejšo šolo' in 'čistejšo Slovenijo' v medijih. Tudi pri Prijateljih mi bodo gotovo podtaknili kako pajdašenje s terorizmom. Skrbi me. Dežela na sončni strani Alp dela sama sebi največjo senco. Na eni strani skrb za identiteto in jezik, na drugi pa goreča verskofanatična nestrpnost do vsega, kar ne diši po čistem slovenstvu in ni moralnoetično brezmadežno. V današnjem času ta nestrpnost meji že na inkvizitorstvo. Če ne bomo tega ustavili, bomo tudi

vsi avtorji proklicani na odgovornost. Ne dovolim si vpenjanja v moralne kalupe in stereotipe, ki jih ne priznavam. Samo na to opozarjam v svojih delih. Napisala sem že skoraj štirideset knjig in samo nekaj jih trka na našo vest. A čeprav kričim v svojih knjigah, je večina ljudi še vedno preveč gluhih, da bi me slišali.

Napisali ste antologijski dialog o bistvu civilizacijskih razlik, v otroški maniri med kristjanom Jakobom in muslimanom Amirjem, z mehkobo pristopate k težavni tematiki. Danes vam društvo Državljan-ska pobuda za šolo po meri človeka očita, da Princeska z napako, dvakratno nagrajena knjiga z večernico in mednarodno nagrado v Trentu, ni primerna za otroke od 12 do 15 let. Paradoks?

Požvižgamo se na otroke, takoj ko začnejo misliti s svojo glavo, pozabimo na njih, jih pustimo, da se drogirajo, ponočujejo, so promiskuitetni, potem pa se na nas avtorje vali krivda. Največji paradoks pa je, da se ob upadanju bralne kulture pri otrocih neka komisija zavzema za nebranje. Kako bomo pisatelji škodljivi, če otroci vedno manj berejo? Od jutra do večera jih družba posiljuje z reklamami, nasilnimi filmi, pornografijo na medmrežju, nasiljem, na koncu pa se bo krivda za to, da starši niso sposobni vzgajati, valila na pisatelje. To je absurd. Zgrožena sem nad raznimi društvi za 'čiščenje' Slovenije. V knjigah, ki imajo izrazito etično sporočilo strpnosti, razbirati neprimernost, je zares paradoks. Otroci nimajo težav s temi temami in njihovo razumevanje je vsega spoštovanja vredno. Otroci razumejo sporočila o tem, da ni pomemben zunanji videz, da ne smemo soditi po tem, od kod otroci prihajajo, kako so oblečeni in ali so bogatih staršev, ampak kdo so in kaj se skriva v njih. Popolnoma dojemajo bistvo mojega dela, ki je po meri otroka. Mnogo starši so manj sposobni dojemati taka literarna sporočila od otrok.

Zadnje leto ste tudi predsednica sekcije za mladinsko književnost pri Društvu slovenskih pisateljev. Boj za pravice literature za mlade bralce se torej začena?

Zakaj nenehen boj za priznanje mladinske književnosti? Odsev te družbe je. Ko otrok postane najstnik in zaživi v svojem svetu, ga ne poznaš več. Imaš ga še vedno rad, ampak ker ga ne obvladaš več, ti gre na živce, lasten otrok postane tujec. Ne vemo, kaj bi počeli z bitjem, ki postane pri dvanajstih, trinajstih letih nekaj čisto drugega, kot smo si želeli. Vse to nelagodje odseva v mladinski literaturi. Najstnikov se branimo, čeprav skrbimo za njih, ne poznamo jih. Izvršujemo dolžnosti do njih, a jih do dvajsetega leta sploh ne poznamo, zato se tudi nihče ne želi ukvarjati z mladinsko književnostjo. Ne priznavamo jim, da so subjekti, ki si zaslužijo spoštovanje, obravnavo, enako z odraslimi. Kratkotermalno ubadati bi se z njimi morali začeti. Ker zavračamo mladino, tudi mladinska književnost ne more biti markantna, generalna, integralni del slovenske literature, ampak le obrobni postružek, tako kot so tudi naši najstniki. Po dvajsetem letu, ko so odrasli, pa so spet 'sprejemljivi'. Mladinski romani so krasen štoparski vodnik po najstniški galaksiji, samo problem je, ker odrasli ne štopajo več. Namesto da bi jemali take knjige v roke, zavračajo to literaturo, ker zavračajo tudi mladostnike zaradi svojih lastnih problemov. V trenutku, ko bi ugotovili, da so zavozili na celi črti, bi se tudi njihovo življenje in smisel sesula. Najstniki so najbolj brezpravna bitja. Šola po meri človeka, ki jo bojda zagovarja društvo s tem imenom, je laž in največja hipokrizija.

Torej prav v tem »brezupnem« prostoru se gibljete s svojo literaturo?

Otroci ne odraščajo v pravljici, takega sveta ni, ker smo ga porušili. Sita sem

povnanjene estetske, fizične in vsakršne superiornosti naših mladinskih literarnih junakov. Povprečni otrok ima zobni aparat, ločene starše in nikakor ne poka od simpatičnosti, idealnih telesnih mer, visokega inteligenčnega kvocienta. Moja junakinja v naslednji knjigi je mongoloidna deklca. Zame bi bilo mnogo lažje, če bi pisala samo grozljivke, obrtnih spretnosti je na pretek, moje (literarno) življenje bi bilo preprostejše, a posredovanje etičnih sporočil, pa tudi dvomov, vprašanj, se mi zdi preveč pomembno poslanstvo. Altruizma je toliko v meni.

V sekciji za mladinsko književnost Društva slovenskih pisateljev (DSP) podeljuate društveno nagrado desetnica za mladinsko književnost. Je konkurenčna naši večernici?

Nikakor ne, nagrad za mladinsko književnost je absolutno premalo. Stanovsko nagrado podeljujejo tudi za poezijo – Jenkovo, pa obstaja ob njej še Veronikina. Na dobro kondicijo literature morajo opozarjati tudi nagrade. Pod streho pa smo spravili tudi antologijo sodobne slovenske literature za otroke in mladino v angleščini, česar nismo imeli trideset let. Scena se je končno prebudila. Vsiljivo je treba zdaj opozarjati nase, medijsko smo izrazito zapostavljeni v primerjavi z odraslo, etablirano literaturo. Za nekatere medije sploh ne obstajamo, čaka nas še ogromno dela, če bomo hoteli biti prepoznavni na sceni.

No, ampak nekateri mediji podeljujejo celo nagrado za mladinsko književnost.

Res je, a še zmeraj velja prepričanje, da je mladinska književnost samo privesek in pripravništvo na pravo, odraslo književnost.

Melita Forstnerič Hajnšek

---

* Vsi pogovori so bili objavljeni v časopisu *Večer*.